

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

УДК 336.712:330.101.52

К.О. Паляничко, аспірант

Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

ФОРМУВАННЯ РЕСУРСНОЇ БАЗИ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ**Е.А. Паляничко**, аспірант

Одесский национальный экономический университет, г. Одесса, Украина

ФОРМИРОВАНИЕ РЕСУРСНОЙ БАЗЫ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ**Kateryna Palianychko**, PhD student

Odesa National Economic University, Odesa, Ukraine

FORMATION OF FUNDING RESOURCE BASE OF COMMERCIAL BANKS

Досліджено наслідки впливу фінансово-економічної і політичної криз на формування ресурсної бази комерційних банків України. Проведено аналіз динаміки ресурсної бази комерційних банків, основних складових банківських ресурсів (власного капіталу і зобов'язань) в умовах кризових явищ та інфляційного знецінення національної грошової одиниці. Запропоновано напрями стабілізації функціонування вітчизняної банківської системи, забезпечення підтримки ресурсної бази комерційних банків у світлі впливу політико-економічної кризи 2013–2014 рр.

Ключові слова: ресурсна база, банківські ресурси, комерційний банк, банківська система, власний капітал, зобов'язання, кризові явища.

Исследованы последствия влияния финансово-экономического и политического кризисов на формирование ресурсной базы коммерческих банков Украины. Проведен анализ динамики ресурсной базы коммерческих банков, основных составляющих банковских ресурсов (собственного капитала и обязательств) в условиях кризисных явлений и инфляционного обесценивания национальной денежной единицы. Предложены направления стабилизации функционирования отечественной банковской системы, обеспечения поддержки ресурсной базы коммерческих банков в свете влияния политико-экономического кризиса 2013–2014 гг.

Ключевые слова: ресурсная база, банковские ресурсы, коммерческий банк, банковская система, собственный капитал, обязательства, кризисные явления.

The article investigates consequences of financial and economic as well as political crises impacts on formation of funding resource base of commercial banks of Ukraine. The analysis of dynamics of funding resource base of commercial banks, the basic constituents of bank resources (private funds and liabilities) in the conditions of crisis phenomena and national monetary unit depreciation through inflation were conducted. The approaches for steady and stabilized operation in domestic banking system, provision of support in funding resource base of commercial banks against the background of economic and financial crisis of 2013–2014 were introduced.

Key words: funding resource base, bank resources, commercial bank, banking system, private funds, liabilities, crisis phenomena.

Постановка проблеми. Одним із найважливіших елементів економіки країни є банківська система, яка мобілізує тимчасово вільні кошти та перетворює їх у функціонуючий капітал. Стабільному функціонуванню та подальшому розвитку банківської системи України сприяє нарощування обсягів банківських ресурсів. Від того, наскільки банки приділятимуть увагу формуванню ресурсів, залежить їх спроможність здійснення кредитних операцій, розвиток інвестиційної діяльності, формування резервів та підтримка фінансової стійкості, ліквідності. Перед українськими комерційними банками гостро стоїть проблема ефективного формування та використання ресурсної бази. Кризові явища у фінансовій системі України загострили цю проблему ще більше. Різка та тривала девальвація національної валюти, нездатність окремих комерційних банків виконувати свої зобов'язання перед українськими вкладниками спровокували недовіру до банківських установ та масове забирання грошей з депозитних рахунків. Тому аналіз формування ресурсної бази в умовах кризових явищ є актуальною проблемою комерційних банків України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню ресурсної бази комерційних банків присвячено роботи багатьох учених-економістів. Теоретичні засади, пов'язані з мобілізацією банківських ресурсів, досліджували у своїх працях М. Алексеєнко, О. Васюренко, Ж. Довгань, Н. Заславська, О. Заруба, О. Заруцька, А. Мороз, М. Савлук. Особливості формування ресурсної бази розглядали Н. Бицька, О. Дзюблюк, Д. Завадська, В. Коваль, В. Корнєв, Т. Майорова та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Однак в умовах кризових явищ, гострої конкурентної боротьби та мінливості зовнішнього середовища існує

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

потреба вдосконалення дослідження формування ресурсної бази комерційних банків для забезпечення стабільності та фінансової стійкості банківської системи України.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є аналіз формування ресурсної бази комерційних банків України в умовах політичної та фінансово-економічної кризи.

Виклад основного матеріалу. Основна роль банківських установ полягає у здійсненні посередницької діяльності щодо залучення вільних грошових ресурсів від суб'єктів господарювання та населення і розміщення цих ресурсів на ринку кредитів, валютному і фондовому ринках. У таких умовах для комерційних банків важливого значення набувають операції з акумулювання коштів та їх розміщенням на найбільш вигідних умовах. Від операцій з акумулювання коштів залежить розмір банківських ресурсів та масштаб діяльності комерційних банків.

Передусім дамо визначення терміну «банківські ресурси».

Вітчизняні автори В.І. Міщенко, Н.Г. Слав'янська, О.Г. Коренева зазначають, що банківські ресурси – сукупність грошових коштів, що перебувають у розпорядженні банку та використовуються ним для виконання своїх функцій та операцій [1, с. 87]. Ж.М. Довгань трактує поняття «банківські ресурси» у вузькому та широкому розумінні. На його думку, «у вузькому розумінні банківські ресурси – це акумульовані банком вільні кошти економічних суб'єктів на умовах виникнення зобов'язань власності чи боргу для подальшого розміщення на ринку з метою отримання прибутку». У широкому розумінні поняття «ресурс» (від фр. *ressources*) трактується не лише як «засоби» і «запаси», а і як «можливості». Тому, крім традиційних ресурсів, це поняття охоплює й реальні можливості банку не лише акумулювати грошові зобов'язання боргу чи власності, а й отримати прибуток від проведення дохідних банківських операцій [2, с. 6]. В.С. Хараман у дисертації сформулювала авторське поняття банківських ресурсів – як грошових коштів та вираженої у грошовій формі частки майна, що знаходяться у розпорядженні банків і використовуються ними для здійснення банківських операцій і надання банківських послуг для отримання прибутку [3, с. 8].

Відзначимо, що згідно з принципами бухгалтерського обліку та вимогами Національного банку України щодо публікації фінансової звітності, ресурси банківських установ поділяються на зобов'язання і капітал. На рис. 1 наведено дані про динаміку зміни ресурсної бази комерційних банків за 2004–2014 роки.

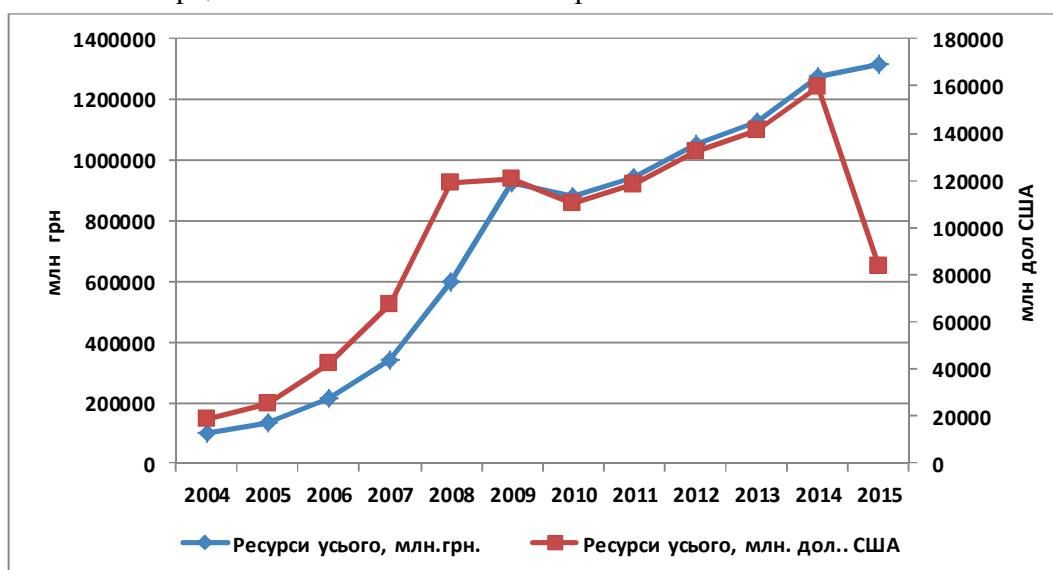

Рис. 1. Динаміка зміни ресурсної бази комерційних банків за 2004–2015 роки*

Примітка: * станом на 01.01.2015.

Джерело: складено автором на підставі [4].

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Протягом аналізованого періоду спостерігалось динамічне зростання всіх складових ресурсної бази українських банків. Так, за період з 2004 по 2014 рр. вона збільшилася майже в 13,1 раза.

Для оцінювання реальної динаміки ресурсної бази комерційних банків нами представлено дані у вільноконвертованій валюті – долар США, оскільки політика курсоутворення щодо неї в Україні є ринковою. За основу перерахунку взято офіційний курс гривні щодо долара США, встановлений НБУ, станом на початок кожного року.

Як показують дані рис. 1, зростання ресурсної бази банків, номінованої в доларах США, у 2004–2014 рр. (за даними на початок року) становило 8,5 раза, тобто повільніше у порівнянні з показником, номінованим у гривні. Кризові явища та інфляційне знецінення національної грошової одиниці призвели в 2014 році до зниження вартості залучених банками ресурсів у доларовому еквіваленті майже на 47,8 %.

На рис. 2 представлено дані про динаміку зобов'язань і власного капіталу за 2004–2015 роки. За цей період зростання банківських ресурсів відбувалося більшою мірою за рахунок зростання власного капіталу, який збільшився у 14,9 раза (статутний капітал зростає значно швидше – 22,8 раза) (рис. 2). З огляду на ліквідацію окремих банківських установ та збиткову діяльність, обсяг власного капіталу протягом 2014 року зменшився на 44,58 млрд грн та станом на 01.01.2015 р. становить 148 023 млн грн.

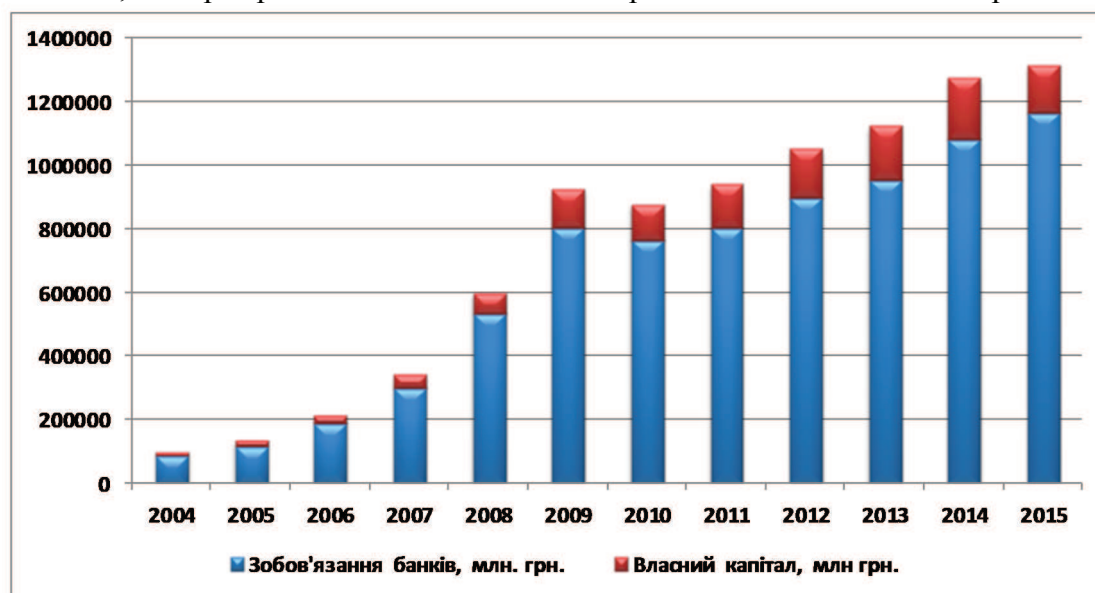

Рис. 2. Динаміка зобов'язань і власного капіталу за 2004–2015 роки*

Примітка: * станом на 01.01.2015.

Джерело: складено автором на підставі [4].

У результаті набуття чинності Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання негативному впливу на стабільність банківської системи» [5] змінено визначені Законом України «Про банки і банківську діяльність» мінімальні обсяги статутного та додаткового капіталу банків. Так, мінімальний розмір статутного капіталу банку збільшено зі 120 млн грн до 500 млн грн. У 2014 році в 13 банківських установах працювала тимчасова адміністрація, 26 банківських установ було прийнято рішення ліквідувати. У багатьох з цих банків (БрокБізнесбанк, Реал Банк, Форум Банк тощо) обсяг статутного капіталу перевищував встановлений як мінімальний рівень в 500 млн грн.

На нашу думку, збільшення мінімального обсягу статутного капіталу банку не є достатньо ефективним заходом регулювання та підвищення стабільності банківської системи України, адже набагато більш важливими є регулювання напрямків вкладання капіталу,

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

тобто якість активів банку. В Законі України «Про внесення змін до деяких законів України щодо упередження (мінімізації) негативного впливу на стабільність банківської системи» уточнюється, що у випадку відсутності з боку власників істотної участі у банку дій щодо збільшення обсягу статутного капіталу з метою приведення діяльності проблемної установи у відповідність із вимогами законодавства до них застосовується штраф у розмірі від п'яти до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [5].

На думку НРА «Рюрік», враховуючи негативний вплив складної соціально-політичної та економічної ситуації, слід очікувати збільшення кількості банків, що будуть визначені як проблемні або неплатоспроможні та щодо яких може бути прийняте рішення про ліквідацію. Водночас, варто зазначити, що рівень та якість розвитку ринку банківських послуг визначається не кількістю наявних банківських установ, а ступенем покриття населення банківськими продуктами та їх якістю [6]

Зобов'язання комерційних банків України за 2004–2014 роки у гривневому еквіваленті зросли у 13,4 раза (рис. 2). Обсяг зобов'язань банківської системи України збільшувався з початку 2014 року завдяки суттєвій девальвації національної валюти та станом на 01.01.2015 р. становив 1168,83 млрд грн. При цьому частка валютних зобов'язань станом на 01.01.2015 р. становила 54,49 % сукупних зобов'язань.

Впродовж 2014 року обсяг портфеля коштів клієнтів збільшився на 9,07 млрд грн та станом на 01.01.2015 р. становив 677,74 млрд грн, що зумовлено значною девальвацією національної валюти. Протягом 2014 року як з боку суб'єктів господарювання, так і з боку населення активно вилучались строкові кошти, в той час як залишки коштів на поточних рахунках збільшувались.

Причинами вилучення строкового ресурсу з боку суб'єктів господарської діяльності є економічна та політична нестабільність у державі, що зумовила виникнення фінансових труднощів, а також обмеженість доступу до кредитних ресурсів. Таким чином, підприємства змушені були вилучати власні депозити для фінансування поточної діяльності. У випадку ж з фізичними особами – вилучення строкових депозитів відбувалась на фоні зниження реальних доходів населення за одночасного підвищення рівня інфляції, а також зростання недовіри до банківської системи [6].

Депозитний портфель у регіональному розрізі представлено на рис. 3.

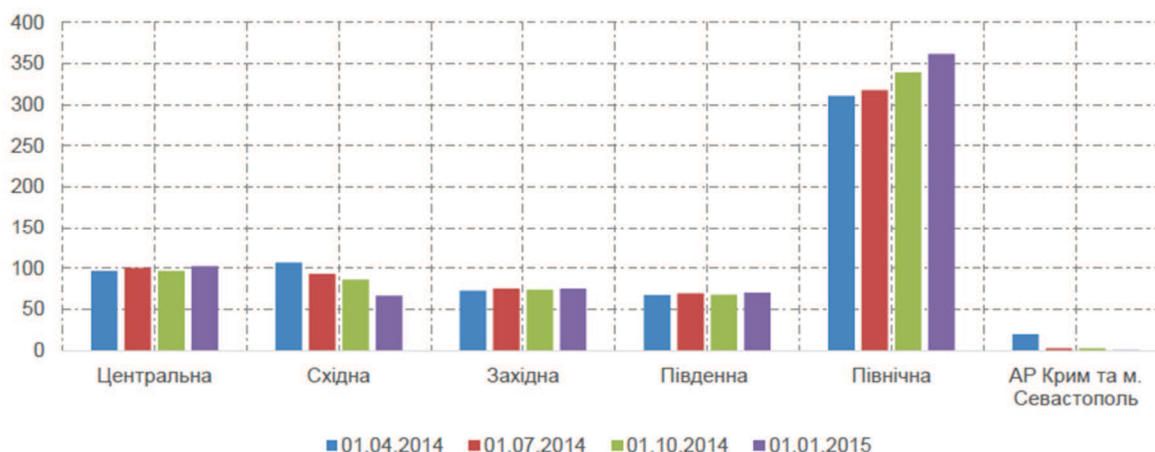

Рис. 3. Депозитний портфель у регіональному розрізі, млрд грн

Джерело: [6].

Протягом 2014 року обсяг депозитів у Донецькій та Луганській областях значно знизився, що обумовлено проведенням АТО в цих областях. На думку НРА «Рюрік», у подальшому швидкого нарощення депозитних клієнтських вкладів у цих областях очікувати не варто [6].

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Зважаючи на складну соціально-політичну та економічну ситуацію, що склалася сьогодні у банківській сфері, фахівці пропонують НБУ здійснити відповідні заходи для підтримки ресурсної бази банківської системи, зокрема такі, як:

- знизити резервні вимоги НБУ;
- активно використовувати нові інструменти рефінансування банків;
- удосконалити нормативну базу формування та використання резервів на покриття кредитних ризиків;
- удосконалити вимоги до формування капітальної бази банків, наблизити її до світових стандартів відповідно до Базельської угоди тощо [7, с. 113].

Висновки і пропозиції. Кризові явища, що супроводжують банківську систему, неминучі і виникають періодично. Глибока *політична*, економічна та соціальна *криза* в *Україні* вплинула, перш за все, на макроекономічну стабільність економіки України та, як наслідок, значно послабила банківську ресурсну базу, що негативно позначилось на фінансових результатах діяльності банківської системи. Тому необхідно з боку Національного банку України та Верховної Ради України вживати заходи, спрямовані на стабілізацію роботи банківської системи загалом та окремих банків зокрема, а саме: забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банків; формування власних ресурсів в обсягах, що забезпечують розвиток та фінансову стійкість банку; підтримання резерву вільних грошей на мінімальному рівні; оптимізацію процентних ставок за депозитами й ощадними вкладками залежно від строків та інших характеристик.

Перспективами подальших досліджень у цьому напрямку мають бути питання розроблення та ефективної реалізації сучасних стратегій банківської діяльності у сфері ресурсного забезпечення в умовах кризових явищ.

Список використаних джерел

1. Міщенко В. І. Банківські операції : підручник / В. І. Міщенко, Н. Г. Слав'янська, О. Г. Коренева. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К. : Знання, 2007. – 796 с.
2. Довгань Ж. М. Ресурси комерційного банку: сформування та управління : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.04.01 / Ж. М. Довгань. – К., 2006. – 19 с.
3. Хараман В. С. Формування ресурсів комерційних банків та їх оптимізація : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.08 / В. С. Хараман. – Донецьк, 2012. – 19 с.
4. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання негативному впливу на стабільність банківської системи [Електронний ресурс] : Закон України від 04.07.2014 № 1586-VII // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1586-18>.
6. Аналітичний огляд банківської системи України за 2014 рік // Національне рейтингове агентство «Рюрік» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_4_kv_2014.pdf.
7. Заславська Н. П. Особливості формування ресурсного потенціалу банків в умовах економічної нестабільності / Н. П. Заславська // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2014. – Вип. 3 (44). – С. 111–113.